

КАПИТАЛНО ДЈЕЛО О ИСТОРИЈИ ЕКОНОМСКЕ МИСЛИ У ЦРНОЈ ГОРИ

Кад данас говоримо о новој књизи академика Благојевића добро је што нас је уводничар, проф. Ђоковић, подсетио на животопис аутора и на његово укупно научно стваралаштво, јер се тек у склопу низа биографских и библиографских чињеница једино и да разумјети како је аутор пошло за руком да у релативно кратком року обави такав истраживачки задатак. Књигу *Економска мисао у Црној Гори* могао је написати само научник широког спектра знања из економије (историја економске мисли, финансије, аграрна теорија и политика), историје (економске и политичке), етнологије, права, врстан зналац коришћења архивске грађе и упорни трагалац за истом, аутор са развијеним осјећањем љубави и дуга према своме завичају и своме народу. А у Благојевићевој личности су сва та знања и особине срећно сједињене. Зато је проф. Ђоковић с правом и закључио да Благојевић није био предодређен само за научника (на чему инсистира у својој оцјени академик Мацура), већ и за револуционара, политичара и народног трибуна.

Као асистент проф. Благојевића на Економском факултету у Нишу био сам у прилици да чујем његово мишљење како је недопустиво да учбеници из историје економске мисли сасвим занемарују доприносе наше економске науке, те нам тако студенти уче и о малим именима свјетске науке, али скоро ништа ни о највећим именима домаће економске науке. А са каквим је запрепашћењем проф. Благојевић реаговао када би на испитима код својих студената откривао скоро потпуно непознавање наше националне историје! Зато мислим да не гријешим ако кажем да је његово проучавање историје економске мисли југословенских народа (првенствено у Србији и Црној Гори) настало и као својеврстан протест против тог упорног култивисања комплекса „ма-

лог народа”, односно „свјетске науке”, који се у дужем периоду његује кроз наш образовни систем!

Из тих проучавања настали су Благојевићеви чланци о бројним именима из економске мисли Србије и реферати на научним скуповима, да бисмо о 100-годишњици смрти Светозара Марковића добили студију о скоро сасвим занемареној Светозаревој економској мисли. Круну тих истраживања представља Благојевићево обимно дјело (скоро 1000 страница) *Економска мисао Србије до другог светског рата* (1980), да бисмо ове 1988. године добили слично такво дјело о економској мисли у Црној Гори.

Књига *Економска мисао у Црној Гори* несумњиво превазилази ону улогу коју јој аутор скромно одређује — да буде општи преглед историје економске мисли и подстрек млађим истраживачима за продубљенија парцијална истраживања обухваћеног периода и наставак таквих истраживања за период након другог свјетског рата. Будући да у Црној Гори и није дошло до професионализације економске науке, аутор је, излажући историју економске мисли, у доброј мјери захватио и историју укупне друштвене мисли, па је ово дјело значајно не само за економисте већ и за све друге који се баве неком друштвеном науком у Црној Гори.

Ово дјело увјерљиво потврђује тачност ауторовог закључка да економска мисао у Црној Гори није тако сиромашна као што би се могло очекивати на основу њене економске неразвијености и како се то обично мисли. Теза да су економске идеје производ одговарајуће друштвеноекономске стварности, али и њен све значајнији фактор, коју иначе заступа и доказује академик Благојевић у свим својим радовима из историје економске мисли, има своју важност и кад је ријеч о економској мисли Црне Горе, али и своју специфичну конкретизацију. Јер, у Црној Гори живе и стварају у одређеним периодима образовани странци који потичу из развијенијих средина, а исто тако низ црногорских интелектуалаца стиче своје образовање на најпознатијим европским универзитетима, те тако њена економска мисао умногом надилази оскудну материјалну основу. У сваком случају је погрешно развијеност економске мисли изједначавати са развијеношћу саме привреде, а кад је ријеч о Црној Гори, због истакнутих (па и неких других) разлога, то би представљало недопустив редукционизам.

Благојевићево истраживање нам открива право богатство средњовјековне економске мисли (статути Котора и Будве су у том погледу најинтересантнији), широко образовање низа црногорских економиста (Никола Ђоновић, Никола Шкерковић, Гавро Вуковић, Радоје Вукчевић, Блажо Раичевић, Васо Срзентић и др.), знамените и образоване странце који извјесан период живота и стваралаштва везују за Црну Гору (Валтазар Богитић,

Нићифор Дучић, Павле Ровински, Милоје Јовановић, Александар Соловјев и др.), значајну улогу црногорских владара (Петра I, Петар II, књаз Никола), садржајне економске дебате у Народној скупштини, значајну улогу црногорске штампе у ширењу економске мисли и др. Многе од економских идеја или мјера економске политике не само да су значајне са становишта времена у коме настају, већ су у извјесном смислу и данас актуелне и инспиративне. На неке од њих посебно желим да укажем.

Рад младог Гавра Вуковића *Историјски развитак права својине од римског доба па до данас* (1873) на сасвим модеран начин разматра различите облике својине кроз историју, те има своју пуну актуелност и данас у вријеме дискусија о плурализму облика својине у социјализму. Низ тачних запажања сретамо код црногорских федералиста у вези са њиховим истицањем негативних импликација економске политике Југославије на привредно заостајање Црне Горе. Или, теза Мирка Вешовића да је Црногорац подеснији за колективну акцију него за индивидуализам, о којој свакако треба водити раичуна при садашњим реформским заокретима ка предузетништву и „малој привреди“! Проучавања Скадарског језера као економског ресурса, која сретамо код Андрије Јовићевића, свакако да заслужују своју ревалоризацију данас у вријеме свеопште еколошке кризе и силног раста еколошких трошкова. Неоправдано су данас заборављена указивања неких црногорских економиста на значај специфичних ресурса за привредни развој Црне Горе, као што су: маслина, лоза, укљева и др., што свакако треба имати у виду при темељном преиспитивању досадашње стратегије њеног привредног развоја. Све су то разлози због којих *Економска мисао у Црној Гори* треба да интересује не само економисте, који се професионално баве историјом економске мисли, већ исто тако и оне који се баве проблемима привредног развоја и економском политиком.

Осврнуо бих се, на крају, и на двије примједбе које су истакнуте у претходној расправи, иако ће на њих вјероватно одговорити и сам аутор у својој завршној ријечи. Једна од њих је да се аутор књиге често не изјашњава о схватањима појединих економиста, већ да само и з л а ж е њихове идеје. А друга је да у књизи нема неких битних економско-историјских чињеница, нарочито када се ради о периоду између два рата.

Када се ради о првој примједби, мислим да је аутор с правом настојао да што објективније изложи мисао сваког економисте и истовремено избјегао да увијек и оцјењује или арбитражира код опречних схватања. Тако се читаоцу оставља могућност за сопствене оцјене и одређења. Исто тако, различита политичка одређења појединих економиста нијесу утицала на објективно представљање њихове економске мисли. Благојевић као организатор устанка у Црној Гори коректно нам представља економске погледе Секуле Дрљевића и Штедимлије! И још да додам:

пажљив читалац ће, ипак, бити у стању да експлиците или имплиците препозна и став писца књиге о значају појединих економиста и њихових идеја!

У вези са другом примједбом — да нијесу потпуно дате неке економско-историјске чињенице, треба рећи сљедеће: ма колико да постоји тијесна веза између економске историје и историје економски мисли, треба правити јасну разлику између тих двију економских дисциплина. Аутор се у овом дјелу дотиче економске историје у мјери у којој је то неопходно за разумијевање историје економских идеја, које су превасходно предмет његовог рада. А кад је ријеч о утицају економске стварности на саме идеје, погрешно је инсистирати на крутом детерминизму, о чему сам већ говорио. С тим у вези подсећам на концепцију наддетерминизма Луја Алтисера када се ради о односу економске базе и идејне надградње друштва.

Да закључим сљедећом констатацијом: будућа историја економске мисли југословенских народа, након овог Благојевићевог дјела, сасвим је сигурно, неће моћи заобићи доприносе економске мисли Црње Горе.

Марко Секуловић